

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՄԱԴՈՅԵԱՆ

ԵՊՀ, ՀՀ, Յորդանանի Արքայական համալսարան, ՅՀԹ

ՄԵԿ ՎԱԿԵՐԱԳԻՐ ԱՄՆ ՅԱՏՈՒԿ ՊԱՅՈՑՆԵՐԻՑ՝

Անցեալ դարի վերջին ֆառորդում ԱՄՆ Կենտրոնական հետախուզական վարչութեան² Ռազմավարական հետազոտութեանց գրասենեակի³ մի մասն ընդգրկուեց նորաստեղծ SOVA (Office of Soviet Analysis)⁴՝ ԽՍՀՄ վերլուծութեան գրասենեակում, որը դարձաւ տարածաշրջանային համաման կառոյցներից ամենամեծն ու առաւել արդիւնաւէտը՝ իր կազմում ներառելով Արեւելեան Ասիայի⁴, Մերձատւոր Արեւելքի եւ Հարաւային Ասիայի⁵, Եւրոպայի (EURA- Europe) եւ Աֆրիկայի ու Լատինական Ամերիկայի երկրներով զբաղուող⁶ օղակները⁷: Աշխատանքի բերմամբ՝ յիշեալ վերլուծական խմբերը տարբեր ժամանակներում անդրադարձել են նաեւ հայութեանն ու հայկականին առընչուող տարբեր հարցերի: Իբրեւ օրինակ կարելի է նշել 2012/09/10-ին գաղտնագերծուած 1987 թ. մայիս 18 թուագրեալ փաստաթուղթը, ուր «Թուրքիա – ԱՄՆ. անցեալի խնդիրներ, նոր մարտահրաւերներ» խորագրի ներքոյ վերլուծաբանները գրում են, որ մի շարք իրողութիւնների բերմամբ՝ Թուրքիայի

^{1*} Հոդվածը ստացվել է 7.06.2022, գրախոսվել է 7.07.2022:

էլ. փոստ՝ sirmad.sm@gmail.com:

² Շարադրանքում կիրառուած է եզրանուն՝ CIA: Ի տարբերութիւն այս մէկի՝ յաջորդող յապաւումները քիչ են հանդիպում, իսկ երբեմն նաեւ տարբեր կերպ են բացւում կառավարական ու այլեւայլ ուրիշ կայքերում (տե՛ս օր.՝ <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/e7/48645.htm>, <https://ucsd.libguides.com/govspeak/pagec> եւն): Այս իսկ պատճառով թարգմանութեան տողատակում գրել ենք բնագրի ձեւերը:

³ OSR – Office of Strategic Research.

⁴ OEA – Office of Eastern Asia.

⁵ NESA – Near East and South Asia.

⁶ ALA – Africa and Latin America.

⁷ Տե՛ս <https://irp.fas.org/cia/product/osr.pdf>. հմմտ. R. VICKERS, The History of CIA's Office of Strategic Research, 1967–1981, 2019, էջ 87:

եւ ԱՄՆ-ի յարաբերութիւնները բարդ միտումներ են դրսևորում: «Ի թիւս այլոց կարելի է յիշել Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ բանաձեւի քննարկումը Քօնգրէսում, Թուրքիային ԱՄՆ-ի մատակարարած զէնքերը Կիպրոսի դէմ կիրառելու սահմանափակումները, ինչպէս եւ Թուրքիային յատկացուող ամերիկեան օգնութեան կրճատումը»⁸: Ստորեւ բերուող փաստաթղթում ձեւակերպումների, պաշտօնական կոչումների, դիմելաձեւերի սխալ կամ թերի կազմութիւններ կան, որ առաջին հայեացքից կարող են անհրաժեշտ գիտելիքի պակասի կամ մասնագիտական յետնութեան տպաւորութիւն ստեղծել, կարծիք առաջացնել, թէ հետախուզական կառոյցի գործակալներն անգամ տեղեակ չեն՝ ինչ կոչում ունի ԱՄՆ նախագահին հանդիպող «հայ հոգեւորականը»: Սակայն իրականութիւնն այլ է. նոյն պահոցներից հանուած բազմաթիւ փաստաթղթեր՝ «բնագրի լեզուն՝ հայերէն» դրոշմն ունեն եւ այդու վկայում են, որ «գրասենեակային» աշխատանքներում ընդգրկուած են եղել եթէ ոչ հայ, ապա գոնէ հայերէնին կատարելապէս տիրապետող աշխատակիցներ, որոնք, ասենք, բարեխիղճ եւ բժախնդիր կերպով կարդացել եւ սղագրել են հայկական մամուլը, քաղել իրենց համար կարեւոր տեղեկութիւնները⁹, հետեւաբար, չէին կարող տեղեակ չլինել լեզուի տարրական կաղապարներից:

Գաղտնագերծուած փաթեթը, իր կարճառօտութեամբ հանդերձ, բաւականին տեղեկութիւն է տալիս անցեալի մի ուշագրաւ դրուագի վերաբերեալ՝ եւս մէկ վրձնահարուած յաւելելով հայրապետի դիմաստուներին:

⁸ Տէս <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP90T00114R000303280001-2.pdf>:

⁹ Տէս օր.,՝ <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP80-00809A000700210220-9.pdf> վաւերագիրը. «1953՝ յունուար 11 ամսաթիւով հաղորդագրութեան մէջ [Բէյրութում հրատարակուող] «Ազգակ»-ի թեհրանեան թղթակիցը յայտնում է, որ ԽՍՀՄ-ը կրկին փորձում է խաթարել պարսկահայ համայնքի անդորրը»:

ՅՈՒՇԱԹԵՐԹ

Կցուող [յուշաթերթը] պատրաստուել է [տողը ծածկուած է] Եւրա/Արեւելեան Եւրոպա Իբերիա-էգէեան մասնաճիւղում՝ ԿՀՎ Տնօրէնի տեղակալի համար՝ ի պատասխան [ԱՄՆ] նախագահի եւ Հայ Առաքելական [Եկեղեցու] առաջնորդ՝ [Մեծի տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս] Գարեգին Բ. հանդիպման առիթով թուրքական հնարաւոր արձագանքի վերաբերեալ իր հարցմանը:

Յանձնելի՝

բնագիրը—ԿՀՎ Տնօրէնի տեղակալին

1 — Զարգացումների բաժին/Եւրա

1 — Կենտրոնական/Արեւմտեան բաժիններ

2 — Եւրա

4 — Հաղորդակցութեան բաժին/գործողութիւնների համակարգման յանձնախումբ

1 — Տեղեկոյթի վերլուծութեան մասնաճիւղ

1 — [տողը ծածկուած է]

ԵԻՐԱ

Եւրոպական վերլուծութեան գրասենեակ

ՅՈՒՇԱԹԵՐԹ ԿՀՎ ՏՆՕՐԷՆԻ ՏԵՂԱԿԱԼԻ ՀԱՄԱՐ

Կցուող յուշագիրը մեր պատասխանն է [ԱՄՆ] նախագահի եւ [Մեծի Տանն Կիլիկիոյ] Կաթողիկոս Գարեգին Բ. հանդիպման կապակցութեամբ թուրքական հնարաւոր արձագանքի վերաբերեալ Ձեր հարցմանը:

Համաձայնեցուած է Կառավարական տեղեկատուութեան գրասենեակի¹⁰ Միջգերատեսչական հետախուզական յանձնաժողովի¹¹ եւ [համապատասխան] աշխատանքային խմբի¹² հետ:

Եւրոպական վերլուծութեան [...]

Անունը եւ պաշտօնը թաքցուած են:

27 մայիս, 1983 թ.

¹⁰ OGI—Office of Government Information.

¹¹ IIC-Interdepartmental Intelligence Committee.

¹² TG-Task Group.

ՅՈՒՇԱԹԵՐԹ

Թուրքական արձագանքը [ԱՄՆ] Նախագահի եւ Հայ Առաքելական [Եկեղեցու] արքեպիսկոպոս Գարեգին Բ. հանդիպմանը:

Ա. Թուրքական կառավարութիւնը, ըստ ամենայնի, առանձնակի նշանակալից չի համարի [ԱՄՆ] Նախագահի եւ Գարեգին արքեպիսկոպոսի հանդիպումը: Անկարան նուազ հետաքրքրութիւն է ցուցաբերել հայ եկեղեցական առաջնորդների եւ ԱՄՆ պաշտօնատար անձանց նախկին հանդիպումների վերաբերեալ, անգամ այն հանդիպումների, որոնց մասնակցելիս է եղել Ստամբուլում գահակալող Հայ [Արեւելեան] Ուղղափառ Եկեղեցու պատրիարքը: Կարծում ենք, որ Թուրքական ղեկավարութիւնը պատմականօրէն տարբերակում է հակաթուրքական հայ ահաբեկչութիւնն աւանդաբար դատապարտող հայ կրօնական առաջնորդներին նրանցից, որոնցից շատերը կասկածելի դիրքորոշում են որդեգրել ահաբեկչական գործողութիւնների կապակցութեամբ: Թուրքերը հաւանաբար գիտեն, որ Բէյրութում գահակալող [Գարեգին] արքեպիսկոպոսը լիբանանեան ամբողջատիրութեան եւ անկախութեան ջատագովն է: Ամենայն հաւանականութեամբ, նրանք կենթադրեն, որ իր հանդիպումը [ԱՄՆ] Նախագահի հետ խարսխուած կլինի այս խնդիրներին:

Բ. Թուրքերը, սակայն, այժմ անասելի զգայուն են Հայկական հարցի պարագային: Հայ ահաբեկիչները վերջին տարիներին սպանել են աւելի քան 25 թուրք դիւանագէտի:

[2 տող ԾԱԾԿՈՒԱԾ է...] Աւելին՝ Հայկական հարցը գործօն է դարձել Կիպրոսի հակամարտութեան շարակարգում: Անկարան պնդում է, որ Կիպրոսի յոյներն ապաստան են տրամադրում հայ ահաբեկիչներին, մինչդեռ Աթէնքն ու Նիկոսիան կտրականապէս հերքում են ներկայ մեղադրանքը: Այս ամենը յուշում է փոքր հաւանականութեան մասին, որ Թուրքերը կարող են սխալ ընկալել Նախագահի հանդիպումը Գարեգին Բ.-ի հետ: Սակայն եթէ անգամ թուրքերն այցը վիրաւորական նկատեն, այնուամենայնիւ դժուար թէ առաւել հեռագնայ քայլ ձեռնարկեն, քան իրենց մտահոգութիւնը դիւանագիտական ուղիներով արտայայտելը:

EUR M83—10155

[շարունակութիւնը ծածկուած է]

ԳԱՂՏՆԻ

Memorandum for: RECORD

The attached was prepared by

25X1

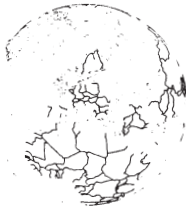
25X1

Iberia-Aegean Branch, EURA/WE for the DDI in response to his query about the possible Turkish reaction to a meeting between the President and the Armenian Apostolic leader Karekin II.

Distribution:

Orig - DDI
 1 - OD/EURA
 1 - C/WE
 2 - EURA Production
 4 - OCO/IDCD/CB
 1 - IA Branch File
 1 -

25X1

EURA

Office of European Analysis

Memorandum for: DDI

The attached memorandum is our response to your query about the possible Turkish reaction to a meeting between the President and the Armenian Catholicos Karekin II. It has been coordinated with OGI/IIC/TG.

25X1

Director
 European Analysis

EURA

Office of European Analysis

Sanitized Copy Approved for Release 2010/07/20 : CIA-RDP85T00287R000501460001-7

27 May 1983

MEMORANDUM

Turkish Reaction to a meeting between the President and Armenian Apostolic Archbishop Karekin II

1. The Turkish government probably would not consider a meeting between the President and Archbishop Karekin to be particularly significant. Ankara has shown little interest in past meetings between Armenian church leaders and US officials, not even those involving the Patriarch of the Armenian Orthodox Church, who lives in Istanbul. We believe that the Turkish leadership historically has differentiated between Armenian religious leaders -- who have traditionally condemned anti-Turkish Armenian terrorism -- and other Armenian leaders, many of whom have taken ambiguous positions on the terrorists' actions. The Turks probably know that the Archbishop -- who resides in Beirut -- is a strong advocate of Lebanese unity and independence. They are likely to assume that his meeting with the President would focus on these issues.

2. The Turks are, however, unusually sensitive now about the Armenian problem. Armenian terrorists have assassinated more than 25 Turkish diplomats in recent years.

25X1
25X1

The Armenian question has, moreover, become a factor in the Cyprus dispute. Ankara claims that the Greek Cypriots are harboring Armenian terrorists, while Athens and Nicosia heatedly deny the charge. All this suggests a slight possibility that the Turks might misconstrue the President's meeting with Karekin II. If the Turks did take the visit as an affront, they would be unlikely to do more than express their concern through diplomatic channels.

25X1

EUR M83-10155

25X1

SECRET

Sanitized Copy Approved for Release 2010/07/20 : CIA-RDP85T00287R000501460001-7

РЕЗЮМЕ

Многочисленные структурные подразделения разведывательных и аналитических центров США разное время занимались сбором, обзором и исследованием информации об Армении и об армянских деятелях.

Вниманию читателей предлагается рассекреченная записка одного из офицеров стратегических исследований. В нем по поручению заместителя директора ЦРУ всесторонне рассматривается возможная реакция официального Стамбула на предстоящую встречу Президента США и Католикоса Великого Дома Киликийского Гарегина II.

SUMMARY

Numerous structural subdivisions of U.S. intelligence and analytical centers at different times were engaged in collecting, reviewing and researching information about Armenia and Armenian figures.

Here is a declassified note from a strategic research office. On behalf of the Deputy Director of the CIA, it examines in detail the possible reaction of official Istanbul to the upcoming meeting between the U.S. President and Karekin II, the Catholicos of the Great House of Cilicia.

